

„Ez az én oltárkám!”

Megfigyelések a magánszférák szakrális tárgykompozícióiról Csíkszentdomokoson

---

A csíki házban ahol a családi asztal áll, egy kis házi oltár van. Itt függ az Üdvöztető keresztje szentelt pimpóval koszorúzza. Sok helyen itt függ zsinóron a Szentlelket jelképező faragott galamb. Ez a legtekintélyesebb helye a háznak. Ez a sarok egyesíti a család tagjait az imában is. Lakodalmkor itt ül a menyegzős pár. Ennek a saroknak a mestergerendáját bálványfának nevezik: erre támaszkodik az ács, amikor a ház építésekor a tetőzetbe az első szeget beveri.¹

Dolgozatom tárgya az egyéni életterekbe kihelyezett szakrális tárgye gyűttesek vizsgálata. A dolgozat alapja az előszóban már említett egy egyhetes intenzív terepkutatás Csíkszentdomokoson, amelyhez kiindulópontként Székely László munkássága szolgált. A terepmunka során igyekeztem feltérképezni azt, mennyire őrizték meg a helyiek a neves kutató által leírt hagyományokat, milyen új jelenségek társultak ezekhez. Kutatásom középpontjában az otthonokban kihelyezett, a különféle vallási kultuszokhoz, szentekhez, vallásos áhítathoz tartozó tárgyfélések megfigyelése állt.

Székely Lászlónál csupán a mottóul szolgáló bekezdést találtam ebben a kérdéskörben, viszont hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a mai otthonokban nem a hagyomány az egyetlen szervező erő. Igyekeztem választ keresni azokra a kérdésekre, hogy a jelenkori viszonyok közt a házon belül hol helyezkednek el ezek a tárgyak, milyen típusokba sorolhatók, a szent és a profán milyen mértékben és módon keveredik a kompozíciókban, hogyan jönnek létre állandó vagy időleges összeállítások, hogyan használják ezeket. Összesen tizennégy háztartás és egy üzlethelyiség tárgyanyagát vettem leltárba, elsősorban a tárgyakhoz való viszonyt és a használat módját vizsgáló interjúkra, nagymennyiségű fotóanyagra és az így dokumentált 580 tételnyi tárgyra támaszkodom, melyből 432 volt szakrális jellegű.²

A kutatás kizárólag a nyíltan kihelyezett szakrális tárgyakat, és a velük egy kompozíciót alkotó profán tárgyakat vette figyelembe. Így nem szerepelnek benne azok a régi Bibliák, imakönyvek vagy más kegytárgyak, amelyek rendszerint fiókok mélyén, dobozokban vagy más elzárt helyen kerülnek tárolásra.

---

¹ SZÉKELY [1995]. 9–10.

² Tételnek az egyértelműen behatárolható, elkülöníthető tárgyakat nevezem. A pontos darabszám olykor nehezen meghatározható, hiszen a szakrális és profán tárgyak nagyfokú keveredésének következtében a tárgy együttesek részét képezik több elválasztható egységből álló tárgyak, például irodaszerek, varrókészletek, gyógyszerek stb. A kisméretű szentképek és fotók is darabonként szerepelnek ebben a számban, kivéve amikor kötegekben állnak. A leltárakat a függelék tartalmazza.

A domokosiai vallásossága miatt szinte bármely háztartásban találhattam volna szakrális tárgye gyűjteményeket. A szűk időkorlát miatt azonban elsősorban a különböző vallási társulati tagok otthonait kerestem fel, ezért az adatközlőim többsége középkorú és idős nő.³ Néhány kiegészítő információval szolgált még a helyi plébános, és három hét éves ministráns lány.

Mindezek alapján nem célom messzemenő következtetések levonása, ehelyett néhány példát mutatok fel olyan jelenségekre és törvényszerűségekre, amelyeket nem láttam viszont a szakirodalom áttekintése során. Ebben két fő vonulatra lettem figyelmes. Az egyik a Gunda Béla és K. Csilléry Klára által meghatározóvá vált kultikus-profán térfelosztás elve, amely középpontjában a lakótér szakrális és profán terei állnak opozícióban. A korábbi kutatások gyakran a múltbéli állapotokra koncentráltak, az elrendezés hagyományait és archaikus törvényszerűségeit igyekeztek feltérképezni. A térfelosztás elvének kritikáját Pócs Éva fogalmazta meg többek között Bartha Elek és saját megfigyeléseire alapozva. Érvelésében kétségbe vonja a terek kétpólusú szembeállításának relevanciáját. Állítása szerint a lakótérben nem elkülönült régiókba kerülnek a szakrális tárgyak, hanem azt többnyire esetlegesen terítik be, néhány helyen pedig koncentrációk figyelhetők meg. A Domokoson megfigyeltek leginkább Pócs Éva leírásához állnak közel, viszont a használatban eltérés mutatkozik. Az áttekintett tanulmányokban éppen a szakrális terek, tárgyak használatának bemutatását hiányoltam. Ugyan az egyes tárgyféleségek bemutatásánál általában szerepelnek rövid leírások a hozzájuk kötődő gyakorlatokról, viszont ezeket a cselekvéseket többnyire nem csoportosítják közös ismertetőjegyeik szerint nagyobb rendszerekbe. Dolgozatommal az eddigi kutatásoknak ezt a még hiányos láncszemét szeretném pótolni. Kutatásom során arra lettem figyelmes, hogy az otthonok szent terei eltérő funkciókat tölthetnek be. Ötféle ilyen funkciót különítettem el, melyek a következők: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunyttal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése. Az egyes funkciókat a tárgyak típusaiból, elrendezésének mintázataiból és a hozzájuk kötődő gyakorlatokból vezettem le. Mindezeknek a rendeltetéseknek megértéséhez közelebb vihet a falu sajátos vallásos életének, a település és a lakóházak szerkezetének, a tárgytipusok és életpályájuk, valamint a szakrális és profán jellegű tárgyak keveredésének a bemutatása. Írásomban e tárgykörök mentén kívánom megrajzolni a szakrális tárgyak helyét és szerepét a mai csíkszentdomokosi otthonokban.

---

³ Adatközlők életkora (év), nők: 50, 51, 55, 56, 63, 64, 66, 68, 71, 75, 77, 78, 80, 81, 87, 88; férfiak: 60, 70. Ezt a kört a jövőben érdemes lenne a kevésbé vallásos és fiatalabb korosztályok vizsgálatával bővíteni. Egy átfogó kép csak így lenne felvázolható.

Csíkszentdomokosról

A falu vallási élete

Csíkszentdomokos a Csíki-medencében helyezkedik el, harminc kilométerre északra Csíksomlyótól. Néhány domb közé szorult be a nagykiterjedésű falu, amely a 2011-es népszámlálás adatai szerint 6110 főt számlál. Ekkor a településen 5906 fő vallotta magát magyarnak, 97 nem nyilatkozott, 83 cigánynak és 24 románnak. Nemcsak nyelvi, hanem felekezeti szempontból is rendkívül homogén településről van szó, a népszámlálás szerint a döntő többség, 5908 fő római katolikus. Emellett még az ortodox és református egyház bír a legtöbb hívővel, 27 és 24 fővel.⁴ A Csíki-medence vallási, történeti szempontból egyedi tájegység. Területén a katolikus hit és a ferences rend meghatározó szerepe folyamatos, ennek köszönhetően a helyiek vallásossága nagyobb mértékű, mint Erdély vagy Magyarország más területein.⁵

Ez a vallásosság és hagyománytisztelet ösztönözte Székely Lászlót is egykori gyűjtőmunkájában. A *Csíki ábítat* című kötetében gyakran hozza példáit Domokosról, rámutatva annak mély tradíciókban gyökerező katolicizmusára. Később a Balázs Lajos által szerkesztett monográfiában is több helyütt olvashatunk a falu vallási életéről.

A falu búcsúja a templom felszentelésének ünnepe, melyet a védőszent, Szent Domokos napján (augusztus 8.) tartanak.⁶ Történelmi előzményekre tekint vissza a Báthori vagy pásztorbükki búcsú. 1599-ben a falu határában fejezték le Erdély akkori fejedelmét, Báthori András bíborost. A fejedelem emlékére végzett búcsújárásban a bűnbocsánat és az engesztelés szándéka érvényesül.⁷ Korábban mindenszentek napján tartották, később ez átkerült október harmadik, vagy egy korábbi vasárnapjára. Egyszerre egyéni és közösségi esemény. Volt már példa szervezetlen egyéni részvételre, máskor a szomszéd falvakkal közösen vonultak ki. Fogadott ünnep Páduai Szent Antal (június 13.) és Szent Illés napja (július 20.). A szentek fontosságát jelzi, hogy helyet kaptak a templom főoltárának két nagyobb szoborfülkéjében. A szájhagyomány szerint Szent Antal napján villámcsapás pusztította el a falu állatsordájának jelentős részét, Szent Illés napján pedig a falu egy része égett le. Emiatt kálváriát alakítottak ki, ahol csoportosan végzik a keresztútját. Fontos alkalmak még az örökös szentségimádási nap (május 17.), a hónap első vasárnapi szentségimádat és az elsőáldozás.⁸ Mindezek mellett nagy szerepe van a csíksomlyói és a szőkefalvi búcsúnak, és sokan vesznek részt a Medjugorje-ba tartó zarándokutakon is.⁹

Számos önszerveződő vallási közösség található a faluban, ezek közül a rózsafüzér társulatok a legjelentősebbek. Körülbelül 50 ilyen társulat van bejegyezve

---

⁴ Az adat forrása: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/> hozzáférés: 2019. 01. 03. 14:09

⁵ FÁBIÁN 2018a.

⁶ BALÁZS 2006. 221–222.

⁷ FÁBIÁN 1996. 306.

⁸ BALÁZS 2006. 225.

⁹ A vizsgált tárgyak közül 25 db volt Csíksomlyóhoz, 14 db Medjugorje-hoz köthető.

a plébánián, melyek tagsága 1637 fő volt a huszadik század végén. Egy helyi társulati tag elmondása szerint az utca méretétől függően 20–50 főt alkot egy-egy ilyen csoportot. Ezekben ritkán találhatunk férfiakat, azonban a felnőtt női lakosság fele tagja valamelyik társulatnak.¹⁰ Élükön a társulatvezetők állnak, akik a közösség buzgó, áhítatos asszonyai, kivétel nélkül nagy imagyűjteménnyel (ezek többsége kéziratos imafüzet), jó fellépéssel bírnak, hiszen az egyes imaalkalmakat is nekik kell vezetniük. Ezért nagy tekintélynek örvendenek a faluban.¹¹ Minden hónap első vasárnapján a társulatvezetők felkeresik a tagok otthonait és ekkor cserélik a titkot. A rózsafüzér társulatok mellett három skapuláré, két kamilliánus és egy engesztelő közösség is működik. A skapuláré és kamilliánus heti egy, az engesztelő csoport tagjai heti három alkalommal (hétfőn, szerdán és pénteken) gyűlnek össze. Több rózsafüzér csoport paraliturgiájában jelen van a nagyböjti keresztút, az adventi szálláskeresés és a Szent Antal napi búcsút megelőző kilenced.¹² Az egyéni imaéletet a rendszeresen cserélt titok határozza meg, közösen imádkoznak többek között a nagyböjtben, minden pénteken, a haldokló mellett, a halottas háznál, temetés előtti este, menyasszonyos háznál. A társulatvezetők a halottas menetben és búcsús körmenetben imádkozást kezdeményeznek és vezetnek. A vallási társulatok igen tevékeny csoportokat alkotnak, gyűjtéseket szerveznek a teológusokért, templomjavításra, oltárdíszítésre, az ezekhez kapcsolódó munkákból is kiveszik a maguk részét.¹³

Településszerkezet és lakóházak

Csíksszentdomokos dombok közé szorult település, ezért egyes – jellemzően egyutcás – falurészek hosszan elnyúlnak a völgyekben. A leghosszabb ezek közül öt kilométeres, még a harangozás sem hangzik el ezekbe a távoli falurészekbe. Egy 1995-ös adat szerint 1931 lakóház volt a faluban,¹⁴ melyek között hagyományos parasztházakat, ezek mindenféle bővített változatait és új építésű házakat is találhatunk.

A hagyományos parasztházak két szobából álltak, melyek egy-egy ajtaja és ablaka a tornácra nyílt. Újabb jelenség további ablakok nyitása az udvar vagy az utca felé, az 1950-es évektől pedig egy harmadik, tágasabb szoba zárja hátul a tornácot.

Sor kerülhetett a tornácok újabb szobákká bővítésére, vagy hátrafelé újabb szobák házhoz toldására.¹⁵ Számos szocialista típusú ház is található a faluban, a többséget viszont valamilyen átalakításon átment parasztház alkotja. Ezek egy része

---

¹⁰ Az 56 társulat 1637 fővel rendelkezett, ebből 13 fő férfi, 1624 nő. Koruk: 31% 40 év alatti, 37% 40–60 év közötti, 32% 61 év fölötti. Foglalkozásuk: 46% háziasszony, 26% nyugdíjas, 25% aktív kereső, 1% tanuló. Iskolai végzettségük: 67% 8 osztályt vagy kevesebbet, 19% 10 osztályt, 13% 12 osztályt, 1% tanítóképzőt, továbbá hatan technikumot, öten egyetemet végeztek. Fábíán 2005. 411.

¹¹ BALÁZS 2006. 226.

¹² FÁBIÁN 2018b. 11–12.

¹³ BALÁZS 2006. 226.

¹⁴ BALÁZS 2006. 326.

¹⁵ BALÁZS 2006. 147–148.

kétsorossá bővített, esetenként tetőszinttel is ellátott épület, melyeket külső képük alapján meg sem lehet különböztetni a külföldi idénymunkák jövedelméből épített legújabb házaktól. Sok új vagy felújított ház mögött még viszonylag érintetlen formában megtalálhatók a régi helyiségek. Legtöbbször itt laknak az idősek, gyakran él valamilyen formában több generáció egy fedél alatt. A központi helyiség többnyire egy konyha-étkező-nappali, az idősek többnyire ezt az egy helyiséget használják, náluk a többi szoba csupán reprezentációs vagy tároló funkciót szolgál. A vizsgált tizennégy háztartás közül négy volt egyedül élő idős otthona, a többi valamelyik többgenerációs együttélési formának felelt meg.

Kutatástörténet

Régóta foglalkoztatja a néprajztudományt az otthonok szakralitása, többen tettek kísérletet a kultikus tér házon belüli helyének meghatározására. Ezt a kérdéskört megközelíthetjük a szent tárgyak elhelyezkedése vagy a különböző rituálék végzési helye szerint is. Pócs Éva többször is foglalkozott a feloszthatóság problémájával, *Az asztal és a tűzhely, avagy hol van a szentsarok?*¹⁶ című tanulmányában Gunda Béláig vezette vissza a kultikus vagy profán térre való tagolás elvét. Gunda kijelentette, hogy „[...] a hagyományosan berendezett parasztszoba két egymástól eltérő jellegű és funkciójú részből áll.”¹⁷ A tűzhelyet munkatérnek tekintette, melyre a mindennapi használati eszközök jellemzők, az ezzel keresztben lévő sarokpad a hozzá tartozó falszakasz szentképeivel pedig a kultikus negyedek alkotják. Felsőrekecsinben szőtteket, párnákat helyeznek ide, melyek tetejére az aratás után egy kéve búzát állítanak. Matyó vidéken a sarokban üveges szekrény található, mely házioltár szerepét tölti be, Jézus Szíve vagy Mária szobrok jellemzik.¹⁸ A szent és profán tér között egyértelmű határvonalat állapít meg: „A kultikus teret és a munkatér úgy választhatjuk el egymástól, ha egy képzeletbeli átlót húzunk az ajtó mögötti saroktól a szobabelső sarkába.”¹⁹ Arra is kitér, hogy ezt a hagyományos berendezést a polgárosodáshoz kötődő folyamatok változtathatják meg.

A *szentsarok* mint fogalom K. Csilléry Klárának köszönhetően vált a kánon részévé, a Magyar Néprajzi Lexikon IV. kötetében többek között Gundára hivatkozva írt szócikket ezen a címen. Ebben nagy hangsúlyt fektet annak bemutatására, mennyire tiszteletben tartották a lakók ezt a teret. Házi oltár, szentképek, szobrok és a Mária-ház kerültek ide, az asztalsarok leginkább szertartásos cselekményeknek és nagyobb családi eseményeknek adott helyet. A szócikk végén a *szentsarok* fogalmát a magyarság határain túlra is kiterjeszti: „Európa mindazon területein megtalálható, ahol a sarkos lakásrend volt általános (Kelet-, Közép- és Észak-Európa).”²⁰ Ez az egyetemességre vonatkozó gondolat az ész

---

¹⁶ PÓCS 2001.

¹⁷ GUNDA 1961. 247.

¹⁸ GUNDA 1961. 259–260.

¹⁹ GUNDA 1961. 247.

²⁰ K. CSILLÉRY 1981. 669–671.

Gustav Ränktől²¹ származik – rá Gunda is hivatkozott – aki ezt a fajta tértagolást eurázsiai népekre jellemző archaikus fejlődési foknak tartotta. K. Csilléry a tárgyi jellemzők leírása után említést tesz néhány ehhez a térhez kapcsolódó szokásról és rítusról is, például az ülésrendről vagy a szentsarok vihar alatti óvó szerepéről. Juhász Antal a Magyar Néprajz III. kötetében Gundára hivatkozva a következőket írja: „A hagyományos berendezésű, sarkos elrendezésű parasztszobában két eltérő funkciójú tér állapítható meg: a belső a kultikus tér, az ajtó, illetve tűzhely előtti pedig a munkatér.”²² Ez a példa is azt jelzi, mennyire meghatározza a néprajzi kánont a térfelosztás elve.

Pócs Éva korábban említett tanulmánya csupán áttekinti az eddigi szakirodalmat, egy későbbi írásában viszont már saját megfigyelései alapján részletekbe menően felülvizsgálja azok érvényességét.²³ Felhívja a figyelmet a tűzhely lakáson belüli kultikus központ szerepére, hiszen számos meghatározó rítus és hiedelem kapcsolódik hozzá az egyértelmű használati funkciók mellett. Bartha Elek művére²⁴ hivatkozik, mely aprólékos munkával térképezi fel az otthonhoz kapcsolódó szokásanyagot. Bartha ezek után megállapítja, hogy „Kultikus vonatkozásait tekintve a ház központja a tűzhely és környéke, de kiemelt szerepet tölt be a küszöb és a kultikus sarok is. Emellett azonban a ház legtöbb eleme fontos részét alkotja valamilyen mágikus cselekvésnek, rítusnak.”²⁵

Pócs Éva szintén a rítusok és hiedelmek alapján tartja a tűzhelyet kultikus központnak, az asztalsarokkal összehasonlítva megfogalmazza, hogy „[...] a szobának ez a szöglete sokszor konkrét, látható tárgyak révén megerősített keresztény kultushely: az itt elhelyezett kegyoszobrok, szentképek és egyéb kultusztárgyak állandó keresztény szent helyé, a szentsarokká teszik a lakásnak ezt a helyét. A tűzhely térsége ehhez képest csak a rítusok létrehozta »szent idő« tartamára érvényes szent hely, ahol az archaikus, nem keresztény »szentségnek« természetesen nincs a keresztény szentsarok kegytárgyaihoz hasonló látható jegye [...]”²⁶ Itt egy szemléletbeli váltásra kell felfigyelnünk. Míg Bartha Elek és Pócs Éva a folklorisztikai, addig Gunda Béla és K. Csilléry Klára leginkább a tárgyi vonatkozásokra alapozták kijelentéseiket. Tanulmánya végén Pócs Éva a következőképp oldja fel a szent-profán tértagolás szembenállását: „Mind a kemence-tűzhely-főzés-sütés, mind az asztal-étkezés több jelentéssíkkal rendelkezik. Munkatér mind a két sarok, de adott esetben kultikus tér mind a kettő. Amit Gunda munkatérnek és kultikus térnek nevez, az nem kemence tere és asztal tere, hanem kemence konkrét tere és kemence szimbolikus tere, és ezzel együtt, de nem ezzel oppozícióban: az asztal konkrét tere és asztal szimbolikus tere.”²⁷ Pócs Éva tehát

---

²¹ Lásd: RÄNK, Gustav: *Das System der Raumeinteilung in den Behausungen der nord-eurasischen Völker* I–II. Stockholm, 1949–51.

²² JUHÁSZ 1997. 187.

²³ PÓCS 2007. 382–410.

²⁴ BARTHA Elek: *Házakultusz – A ház a magyar folklórban*. Debrecen, 1984.

²⁵ BARTHA 1984. 99.

²⁶ PÓCS 2001. 380.

²⁷ PÓCS 2001. 385.

végül a megfogható terektől elvonatkoztatva a tárgyak és a rítusok alapján történő szent tér meghatározásnak is helyet ad.

Később gyimesi tapasztalataira alapozva erősebb kritikával illeti elődeit, kétségbe vonja az efféle térfelosztás relevanciáját. Ezúttal a következőket írja: „[...] a lakóház Gunda és Csilléry leírta kettős tagolódása csak bizonyos szempontból és bizonyos helyeken működik, a rendelkezésünkre álló magyar adatok alapján nem lehet abszolutizálni egy kultusszal és munkával fémjelzett szent és profán térfél létét. Mégis, Gunda Béla fent említett tanulmánya óta kutatási közhellyé, szinte axiómává vált a magyar lakóház kettős tértagolása, a szakrális tárgyak elrendezésével foglalkozó tanulmányok szerzői ellenőrzés nélkül feltételezik jelenlétét ott is, ahol nincs rá bizonyíték, hiányát valamikori meglétéhez képest másodlagos fejleménynek tartják.”²⁸ Ezt a gondolatmenetet folytatva felhívja a figyelmet arra, hogy a 20. századi szentsarok-adatok a Kisalföldről és Pest megyéből származnak, melyek korán polgárosult területek. Így megfontolandónak tartja, hogy maga a szentsarok megléte, és nem pedig annak hiánya a polgárosodáshoz köthető másodlagos jelenség.²⁹

Gyimesközéplokon nyomát sem találta a szentsaroknak vagy az ehhez hasonló, elkülönítő térfelosztásnak, így visszamenőlegesen is megkérdőjelezi ennek relevanciáját: „Ahol nyilvánvalóan volt szentsarok [...] ott sem világos a bemutatásokból, hogy volt-e »tiszta« helyzet, a szentet a profántól elválasztó éles tagolódás valaha is.”³⁰ Tapasztalatai szerint a szent tárgyak a katolikus háztartásokban betérítik a teljes lakóteret, néhány helyen – mint például az ágyak fölött – koncentrálódhatnak ezek, de a szent és a profán tárgyak szinte mindenhol keverednek. Csíkszentdomokoson is leginkább a Pócs Éva által megfigyeltékkel találkozhatunk, azonban a terek használatában és funkcióiban eltérés mutatkozik.

Tárgytípusok és azok életpályája

A szakrális és profán tárgyak különböző tárgyegyütteseket, kompozíciókat alkotnak. A házban található hangsúlyosabb kompozíciókat esetenként illeték a helyiek *bázi szentély*, *szentély*³¹ vagy *bázi oltár*, *képoztár*,³² *oltár*, *oltárka*, *oltárocska* névvel.

*Ez az én oltárkám!*³³

*De én úgy érzem, hogy ez az én szentélyem és ők [a szentek képeire mutattva] tényleg a segítségemre vannak. Ezért raktam ki, nekem ennyi, ennyim van.*³⁴

A többség esetében azonban nem figyelhetünk meg hangsúlyosabb, központi kompozíciót a különböző tárgyegyüttesek sorában. A vizsgált tárgytárgyak (összesen

²⁸ PÓCS 2007. 384–385.

²⁹ PÓCS 2007. 408.

³⁰ PÓCS 2007. 385.

³¹ 50 éves nő, 2018. 08. 26.; 68 éves nő, 2018. 08. 27.

³² 51 éves nő, 2018. 08. 28.

³³ 77 éves nő, 2018. 08. 30.

³⁴ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

580 tétel) legnagyobb részét a kisméretű szentképek (összes kép: 173 db) és családi fotók (88 db) alkotják. Népszerűek még a kisebb szobrok (35 db) és nem ritkaság az sem, hogy egy személynek több feszülete és rózsafüzére legyen (összesen: 25 db és 33 db). A képek és szobrok többsége Mária (99 db) vagy Jézus (61 db) alakját jeleníti meg. Gyakori ábrázolás típus a Jézus Szíve (11 db), az Isteni Irgalmasság képe (12 db),³⁵ Jézus a jó pásztor (5 db), Jézus az Olajfák hegyén, Jézus töviskoszorúval, keresztre feszített Krisztus, utolsó vacsora (4 db). Mária esetében pedig Mária Szíve (11 db), Mária a gyermekkel (8 db), a medjugorje-i (14 db), a lourdes-i (11 db), fatimai (4 db) jelenések nyomán készült ábrázolások, emellett a csíksomlyói kegyszoborról készült képek (25 db) és az engesztelő mozgalom miatt a Rosa Mystica szobrok (3 db). A nagyméretű hálósobaképek közt is szerepel a Jézus a jó pásztor vagy más ábrázolások, de jellemzőbb a Szent család (12 db) vagy a Mária gyermekkel és galambokkal szentimentális jelenetei. Találkozni lehet még Szent Antal, Pio atya, lisieux-i Szent Teréz, sárkányölő Szent György, Szent Mihály arkangyal, a pápák közül II. János Pál, XVI. Benedek és I. Ferenc képeivel. Majdnem minden háztartásban megtalálható a Szent László-emlékévé miatt a lovagkirály, vagy az Ifjúság éve miatt Szent Imre képe, ezeket házszenteléskor osztotta a helyi plébános. Márton Áron (1896-1980) püspök erős helyi kultusszal bír, ezt a lakóterekbe kitett számos ábrázolás is jelzi. A csíkszentdomokosi születésű egyházférfi szülőháza helyét emléktáblával jelölték, a falu központjában szobrot állítottak neki, életútját pedig egy róla elnevezett múzeum mutatja be.³⁶ Az idősebbek maguk is emlékeznek személyére, voltak akik nála bérnalkoztak vagy nála voltak elsőáldozók. Egy idősebb nő egy hozzá kapcsolódó csodaélményről is beszámolt.

*Akkor Márton Áron püspök úr, mi elindultunk Lakitelekere [...] és amikor odaértünk, mondjuk megpróbáltatások voltak, de ő végig mellettünk volt.*³⁷

Elmondása szerint épp a püspök életéről szóló vetélkedőre tartottak, viszont nem tudták busszal folytatni az utat. Ekkor egy férfi tűnt fel, aki a kocsijával célba juttatta őket. Ezt a segítséget Márton Áron közbenjárásának tulajdonítja. Az egyik ministráns kislány pedig arról mesélt nekem, hogy távoli rokona a püspöknek és szívesen rajzolja az arcképét.³⁸ A püspököt ábrázoló képek hátulján egy ima található, amely Márton Áron szentté avatását hivatott elősegíteni, a helyiek rendszeresen imádkoznak is ezért.

---

³⁵ A kép eredetijét Fausztina nővér polocki rendházban történt látomásai alapján készítette el Eugeniusz Kazimirowski festő Michal Sopočko atya támogatásával 1934-ben. Bővebben: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/az-isteni-irgalmassag-kegykepenek-ismeretlen-tortenete> hozzáférés: 2019. 01. 01.

³⁶ Márton Áron Múzeum honlapja: <http://www.martonaronmuzeum.ro/> hozzáférés: 2019. 01. 02. 13:59

³⁷ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

³⁸ 7 éves lány, 2018. 08. 30.

Fontos megvizsgálni a tárgyak származását, korát és ahol erre lehetőség nyílik ezek életpályáját is.³⁹ Pozsony Ferenc a moldvai Külsőrekecsinben élő csángó család teljes tárgykészletét vette leltárba 1991-ben. Eszerint a szakrális tárgyak 70%-a valamikor 1975 után érkezett a háztartásba.⁴⁰ Tapasztalataim alapján Csíkszentdomokoson is hasonlóak lehetnek az arányok, itt is viszonylag kevés ennél régebbi szakrális tárgy van nyilvánosan kihelyezve az otthonokban. A szent terek legidőtállóbb tárgyfélesége Barna Gábor megállapítása szerint általában a feszület.⁴¹ Ez az erős szimbolikus tartalma és letisztult kivitele miatt valóban kiválóan ellenáll a tárgykészletek változását okozó különböző divatirányzatoknak. Domokoson is gyakran a feszület alkotja a fali dekoráció központi elemét, melyet divatos és időleges, épp emiatt gyakrabban cserélődő tárgyak vesznek körül. Elég csak a családi fényképekre gondolnunk, melyek friss fotók készültével folyamatosan változhatnak.

Emellett még a Biblia és imakönyvek kötetei tartoznak a legrégebbi tárgyak közé, melyek képezhetik a kompozíciók részét vagy a használatból kiszorulva egy külön fiókban, dobozban őrizhetik ezeket. Figyelemre méltó, hogy ezekből – különösen a társulatvezetők esetében – nem csak egy darab, hanem olykor számos ott sorakozik az asztalokon, polcokon. Mellettük az utóbbi időkben elszaporodtak a fénymásolt, vagy nyomtatott imalapok, internetről másolt szép imák és Mária üzenetek. Ezentúl említésre méltóak még a kéziratos imafüzetek, melyek szintén nagy becsben tartott tárgyai a lakótereknek. Sokszor generációk óta vezetik őket a családok vallásos asszonyai. Ezek az imádkozók és az egyéni imaélet elengedhetetlen kellékei.

A tárgykészlet nagyobb bővülése Csíkszentdomokoson több időponthoz és tényezőhöz is köthető. Ezek az 1989-es politikai változás, az újra meginduló csíksomlyói búcsúk, majd a rendszeressé váló külföldi idénymunkák. Számos tárgy ajándékként kerül az otthonokba, ezek különösen kedveltek. Ugyanezt állapította meg Mislovics Andrea a hajdúdorogi görög katolikus családoknál végzett terepmunkája alkalmával, tapasztalatai szerint az ajándékozás gesztusa rangot ad a tárgyaknak.⁴² A nagyméretű hálósobaképek egy része esküvői ajándékként került az új otthonokba, viszont alkalomtól függetlenül is vásárolták ezek fotóreprodukcióit a plébánián vagy házaló kegyeszerárusoktól. A képeket tekercselve vették, majd maguk rámaztatták be. A kisebb szentképek többségét házszenteléskor, első misés, jubileumi misés ajándékként kapják. Számos dísz tárgy a népszerű csíksomlyói és szőkefalvi búcsúról származik, sokan hoznak magukkal szuveníreket medjugorje-i vagy lourdes-i zarándoklatról. Az adatközlőim elmondása szerint a legdrágább szakrális tárgyak többsége külföldről származik, ezeket idénymunkák alatt szerzik be, vagy kint dolgozó rokonoktól kapják ajándékba.

---

³⁹ A tárgy keletkezése, használata, esetleges újbóli felhasználása és megsemmisülése által keretezett értelmezési és újraértelmezési folyamat jelölésére Hofer Tamás a *tárgyéletpálya* fogalmát vezette be. HOFER 1983. 39–64.

⁴⁰ POZSONY 1997.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evko_nyv_05/index.htm hozzáférés: 2018. 12. 24. 18:05

⁴¹ BARNA 2015. 168–169.

⁴² MISLOVICS 2006. 205–206.

Rendkívül nehéz az egyes tárgytípusok élettartamát megállapítani. Mára a tömeggyártás révén a tárgykészletek a korábbinál sokkal gyorsabb ütemben változnak. Azt, hogy melyik tárgy mennyi időt tölt az egyes háztartásokban Hofer Tamás szerint leginkább társadalmi és gazdasági tényezők határozzák meg.⁴³ A szakrális tárgyakra általában nem jellemző az elhasználódás, viszont az örökérvényű szimbolikus tartalmuk ellenére is nagy veszélyt jelent rájuk a divat változása. Pozsony Ferenc, Iancu Laura és Pócs Éva is egybehangzóan a reprezentáció meghatározó szerepéről ír a kultusztárgyak esetében.⁴⁴ A csíkszentdomokosi tapasztalatok mégsem bizonyítják azt, hogy az újabb divatirányzatok leváltanák a korábbi tárgyféléseket. Leginkább egy egymás mellé halmozó tendenciára figyelhetünk fel, ahol a régebbi, esetleg divatjamúlt tárgyak sem kerülnek ki a kompozíciókból, legfeljebb átengedik a fő helyet az újabbak számára. A legmodernebb divattárgyak a holografikus háromdimenziós vagy képváltós szentképek, fluoreszkáló Fatimai Mária szobrocskák, Lourdes-i Mária alakú szenteltvíztartó palackok, órával vagy hőmérővel kombinált szentképek. A szakrális tárgyak életpályáját Barna Gábor a következőképp vázolta fel: „A divatból kikopás állomásai a következők lehetnek: a tárgy kikerül a szobából, kikerül a konyhába, majd a kamrába, a magtárba, az udvarra, legvégül pedig az udvari szemétdombra.”⁴⁵ Iancu Laura tapasztalatai szerint a magyarfalusiak egy ideig őrzik a régi képeket, viszont a divatjamúlt, károsodott tárgyak már nem számítanak a szentség méltó kifejezőjének, így a megsemmisítésük sem számít vétségnek. Ezzel szemben arra is látott példát, hogy épp ezek a régi képek kerüljenek ki újra a falakra.⁴⁶ Csíkszentdomokoson kevés 20. század első feléből származó képpel találkoztam, viszont a helyiek divat változásain túlmutató, halmozó magatartása alapvetően a megőrzésnek kedvez. Ez a ragaszkodás annyira erős, hogy egyesek a minden háztartásban megtalálható Római Katolikus Falinaptárat is részben megőrzik a közepén lévő kép kivágásával. Érdekes példával szolgált egy középkorú nő: férje külföldi idénymunkája alkalmával véletlenül egy hulladéktárolónak támasztott szentképre bukkant. Ezt hazahozta, ezzel megmentette a pusztulástól, majd a család otthonának kiemelt pontjára helyezték, és ma is a lakás ékességének tartják.⁴⁷

A szakrális tárgyak fontos szerepet képeznek a vallási szocializációban,⁴⁸ a gyerekek és a tárgyak viszonyáról azonban megoszlanak a helyiek véleményei. Egyesek nem szeretnék, hogy károsodjanak, vagy esetleg tiszteletlenség érje a szent tárgyakat, ezért távolságtartásra intik a kisgyermeket: *Jajj nem szabad, mert az nagyon-*

⁴³ HOFER 1983. 39–64.

⁴⁴ POZSONY 1997.; IANCU 2013. 329.; PÓCS 2007. 395.

⁴⁵ BARNA 2003. 10.

⁴⁶ IANCU 2013. 329.

⁴⁷ 77 éves nő, 2018. 08. 30.

⁴⁸ A szentképek vallási szocializációban betöltött szerepéről írt: WIEBEL-FANDERL, Oliva 1997. Vallás mint otthon? A vallásos képek és a vallásos nyelv ambivalenciaja: az eleven és a merev imagináció közti hit képvise és nyelvive válása. (Die Ambivalenz religiöser Bilder und religiöser Sprache: Ein-Bild-ung und Ver-sprachlichung des Glaubens zwischen lebendiger und erstarrter Imagination), (ford. Rimai Éva) In Barna Gábor (szerk.): *Folklorisztikai Olvasmányok 1.* Szeged

nagyon értékes⁴⁹ Mások viszont megengedőek, szerintük bármilyen életkorban a gyerekek kezébe adhatók ezek a tárgyak.

Én ezt már nem tartottam annyira fontosnak, tehát hogy ne nyúljon hozzá. Hanem sőt, a kezébe adtam. Nincs olyan, amit el tudna rontani [...]. Jó, a rózsafüzért is el tudja tépni ha el tudja szakítani, de most annyi van, annyit lehet pótolni. Tehát nem az a fontos, hogy ne hogy elszakadjon a rózsafüzér vagy bármi. Hanem hogy megszeresse.⁵⁰

Ez nemcsak generációs, hanem inkább szemléletbeli különbség, hiszen a legidősebb adatközlőm ugyanilyen megengedő állásponton volt.

És amikor kisebbek voltak, mennyire kellett féltetni ezeket a tárgyakat tőlük, kézbe lehetett adni?

Nem kellett, evvel játszhattak. Én hímezttem [...] és oda felültem s a kezébe adtam s mintha olvasta volna [...] játszott vele, elszórakozott. Nem, nem kellett.⁵¹

Számukra az a legfontosabb, hogy a gyerekek megismerjék, megszeressék a vallási gyakorlatokhoz tartozó tárgyakat. A finomabb játszadozás pedig az önálló felfedezés természetes részét képezi. Ezzel kívánják a vallási gyakorlatokra nevelni a gyermekeket, és bennük is kialakítani az ezekre vonatkozó igényt. Az előbb idézett adatközlőm dédunokája játszadozás közben eltört egy szemet a rózsafüzérén, ezzel kapcsolatban viszont semmilyen ellenérzésnek nem adott hangot. A mai napig használja így is, szerinte nem vált ezzel alkalmatlanná a tárgy a szentség közvetítéséhez. Hasonló esetről számolt be a korábban említett ministráns kislány egyik társa, ő véletlenül összetörte nagymamája egyik szobrocskáját, amely után húsz Miatyánk volt a penitencia.⁵²

Szent és profán tárgyak keveredése

A kultikus-profán térfelosztás elvét valló kutatók is szólnak arról, hogy jelentősebb profán tárgyak is helyet kaphatnak a kultikus terekben. K. Csilléry Klára *szentsarok* szócikkében ír például a családtagok fényképeinek, vagy a szabadságharc szereplőiről készült nyomatok szent térbe történő vegyüléséről.⁵³ Az előbbit többen is megfigyelték a jelenkori otthonokban. Lengyel Ágnes és Limbacher Gábor a századforduló polgárosodásának egyik fejleményének tartja a családi fényképek szentképek közé rendezését a Palócföldön.⁵⁴ Báर्थ János a székelyvarsági hegyi tanyáknál írta le ezt a fajta keveredést.⁵⁵ Pócs Éva Gyimesközéplekon figyelt fel arra, hogyan alkotnak pillanatnyi kompozíciókat vagy versengenek a lakásdekoráció

---

⁴⁹ 46 éves nő, 2018. 08. 30.

⁵⁰ 50 éves nő, 2018. 08. 26.

⁵¹ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

⁵² 7 éves lány, 2018. 08. 30.

⁵³ K. CSILLÉRY 1981. 669–671.

⁵⁴ LENGYEL – LIMBACHER 1997. 150.

⁵⁵ BÁRTH 2006. 45–46.

fő helyéért szent és profán képek.⁵⁶ Iancu Laura pedig épp a másik oldalról kiindulva, a profán fényképek vizsgálata során figyelt fel a szent és profán tárgyak vegyes megjelenésére a moldvai Magyarfaluban.⁵⁷

Csikszentdomokoson ez a kevertség többféle módon jön létre. Gyakran állítják a képeket vegyesen egy éjjeliszekrényre, polcra vagy a konyhakredenc üveges részébe. Előfordul, hogy a nagyobb méretű szentkép keretébe tűzik a családi képeket, ennek fordítottja, amikor családi kép keretébe tűzik a kisebb szentképeket. Arra is látni példát, hogy egy nagyobb képkeretet csak kisméretű szentképekkel, családi képekkel és rózsafüzér titok kártyákkal töltenek ki. Számos kihelyezett fotó már önmagában is vegyes, azaz profán és szakrális tárgyú is egyben: az úrnapi körmenet, személyes vagy közösségi (énekkar, tánccsoport) évfordulók alkalmával a templom előtt készültek, gyakran székely viseletben.

Vannak, akik ebben a szent terek deszakralizálódását látják. Mások pedig, például Limbacher Gábor és Lengyel Ágnes, ennek éppen az ellenkezőjét: „Volt, ahol elhelyezésük a szentsarok deszakralizálódási folyamatához járult hozzá, vidékünkön azonban, a vallásos tudat erős beágyazottsága folytán, a fényképek a család szakralitásba vonását szolgálták.”⁵⁸ Pócs Éva szerint a gyimesiek ezzel a szentek védelme alá helyezik a családtagokat; a csikszentdomokosiak is segítő, óvó, szerencsét hozó szerepről beszéltek. Hangsúlyosan igaz ez az elhunyt családtagok esetében, akiknek jellemzően kiemelt helyen láthatóak nagyméretű portréi. A keretezett képekre esetleg rózsafüzért is akaszthatnak, ez viszont nem kizárólag a halottak képeinél történik így.

K. Csilléry Klára szócikkében a másik példa a keveredésre a szabadságharc szereplőiről készült nyomatok voltak. Ezeket felfoghatjuk politikai, nemzeti identitást kifejező szimbólumokként, amelyek megfelelői ma is megtalálhatóak itt: a székely és magyar zászlók, kitűzők egységes kompozíciót alkotnak a csíksomlyói búcsús kitűzővel. A családi fényképek és ezek az identitásjelzők vegyülése a kultikus tárgyakkal könnyen megérthető, hiszen a család és a haza fogalma is szentnek minősül a maga módján. Ezzel szemben a szinte megmagyarázhatatlan, esetleges keveredések is mindennaposak.

A hagyomány meghatározó szerepének megszűnése után más elvek, törvényszerűségek mentén jönnek létre a lakóterek szakrális kompozíciói. Egy ilyen törvényszerűsége hívta fel a figyelmet Pozsony Ferenc, aki szerint a házak szakrális tárgyakkal való telítésének hátterében nem buzgó vallásos hit, hanem a presztízsz kifejezése áll.⁵⁹ Pócs Éva megfigyelése szerint is a nagyméretű, látványos képeknél a kultuszban betöltött szerep helyett a presztízsszimbólum-szerep a döntő.⁶⁰ Ezek mellett esetlegesen kap helyet egy gyakori presztízsz- és divattárgy: a karóra alakúra gyártott falióra, mely Csikszentdomokosra szintén jellemző. Iancu Laura Magyarfaluban szerzett tapasztalatai megerősítik, hogy a vallásos mellett a dekoratív jelleg, a helyi és aktuálisan divatos ízlésnek megfelelés is fontos tényező. Ugyanitt

---

⁵⁶ PÓCS 2007. 395.

⁵⁷ IANCU 2007. 416.

⁵⁸ LENGYEL – LIMBACHER 1997. 150.

⁵⁹ POZSONY 1997.

⁶⁰ PÓCS 2007. 395.

azt írja: „A szentképek és a körük helyezett profán tárgyak elrendezésében mesterkéltnél volna bármiféle általános logikai elv vagy koncepció feltételezése. A helyi stílus, ízlés és az új divatok hatására állandó változásban van.”⁶¹ Többben a parasztok polgárosulásának folyamataiban látják a hagyományos kultikus-profán térfelosztás megszűnését. Gunda Béla társadalmi, gazdasági tényezőkre és szemléletváltásra vezette ezt vissza.⁶² Barna Gábor kunszentmártoni kutatásai alapján a szobaberendezés változásának szerepét hangsúlyozza: „A hagyományos értelemben vett szent sarok általában megszűnt, megszűnőben van. A kispolgári jellegű, két háború között divatos lakószoba garnitúrák módosították a szakrális tárgyak korábbi elhelyezését.”⁶³ Mint ahogyan azt a dolgozatomban kifejtettem, Pócs Éva nincs meggyőződve arról, hogy valaha is létezett volna a kultikust a profántól elválasztó hagyomány. Tanulmánya végén a térfelosztás elvének felülvizsgálását sürgeti: „Jó volna egy országos, illetve a magyar nyelvterület egészére kiterjedő elfogulatlan, szakmai előítéletektől mentes felmérést végezni, különösen figyelve a pillanatnyilag »szentsarok-mentes«-nek látszó keleti területekre.”⁶⁴

Azt gondolhatnánk, hogy a hagyományos kultikus-profán rend megbomlása után a szakrális tárgyak tiszteletük okán a reprezentációs célokat szolgáló terekbe kerültek. Ez valóban igaz abból a szempontból, hogy a használaton kívül eső tisztaszobában gyakran találkozhatunk gondosan kialakított kompozíciókkal. Pócs Éva azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a tisztaszoba presztízs, dekoráció és emlékgyűjtemény. A célja a reprezentáció és az emlékek őrzése, az élő kultuszok tárgyait a mindennapokban használt terekben kell keresnünk.⁶⁵ Bárh János is ír arról, hogy a reprezentációs szoba mellett az alsókonyhában, alsószobában és más lakóterekben egyaránt találhatók szent tárgyak.⁶⁶ Pozsony Ferenc a vizsgált moldvai család házában 103 szakrális jellegű tárgyat számolt össze, amely a teljes tárgykészlet 23%-át teszi ki. Ebből a többség, 63 a tisztaszobában volt, ezután a hálószoba következett 28 tárggyal, a konyhában 7, az előszobaszerű pitvarban 5 darab.⁶⁷

A csíkszentdomokosi tapasztalataim azért nem állíthatók tisztán szembe mindezekkel, mert nincs egy általánosítható lakásbeosztás. A szocialista típusú házak esetében valamelyest jobban elkülönülnek az egyes helyiségek és funkciók, így egyértelműen elkülönült tisztaszobák kialakítására is van lehetőség.

Ezzel szemben a régebbi építésű parasztházakban és ezek bővített változataiban többnyire egy központi helyiség jellemző, amely egyszerre konyha, étkező és nappali. Ha a családban él idősebb szülő, akkor ő éjjel-nappal ebben a helyiségben tartózkodik, egyedül élő idősek pedig többnyire már csak ezt az egy szobát használják. Ezekben a terekben valójában bármely szabad függőleges és vízszintes felületen előfordulhatnak szakrális tárgyak. Természetesen kivételt képez a tűzhely vagy a mosogató legközvetlenebb környezete, ahol károsodás érhetné ezeket.

---

⁶¹ IANCU 2013. 316.

⁶² GUNDA 1961. 247.

⁶³ BARNA 2015. 168.

⁶⁴ PÓCS 2007. 408.

⁶⁵ PÓCS 2007. 400–401.

⁶⁶ BÁRTH 2006. 45–46.

⁶⁷ POZSONY 1997.

Kisebb-nagyobb kompozíciókat leggyakrabban kanapék vagy ágyak feletti vagy melletti falfelületeken, éjjeliszekrényeken, polcokon, kredenceken, szekrények tetején találhatunk. Csíkszentdomokoson is igaznak bizonyul Pócs Éva megállapítása, miszerint nagy ritkaság a tisztán profán fal.⁶⁸ Nemcsak kiemelt, vagy tisztelt helyeken találkozhatunk szakrális tárgyakkal, ugyanúgy felfedezhetjük őket a hűtők, vagy a mikrohullámú sütők tetején, a konyhapult fölötti polcokon, telezsúfolt kredencekben.

Szóke Anna a Versec környéki magyar házakkal kapcsolatban kérdőjelezte meg a hagyomány meghatározó szerepét: „Archaikus örökségnek tekinthető-e a kultikus tér képzése a lakásokban, hiszen olyan profán helyen fordulnak elő szent és profán tárgyak vegyesen, mint a TV készülék teteje, a hálószoba toalett-tükreán dezodorok és hajkefék közegében?”⁶⁹

Az eddigiek alapján úgy tűnhet, hogy a szakrális és profán dísz- és divattárgyak egységesen és rendszertelenül terítik be a lakóteret. Ezzel szemben a kompozíciók koncentrációiból kiolvashatóak bizonyos mintázatok. A szentek segítő, óvó szerepének kiterjesztéséről már a családi fényképek kapcsán szóltam. Meghatározó tehát a védelmi szerep, mégis vannak egyéb fontos, az elrendezést alakító tényezők. Barna Gábor a szakrális tárgyak életpályáját végigkövetve ír arról, mennyire személyhez kötöttek ezek, értéküket leginkább a használói által hozzájuk társított emlékek adják.⁷⁰ Ezt a gondolatot folytatom azzal, hogy még a tárgyak elrendezése is szorosan személyhez kötött. Értem ezt egyrészt abból a szempontból, hogy nagyban függ az egyén motivációjától és ízlésétől milyen kompozíciókat hoz létre, másrészt pedig abból a szempontból, hogy a rá jellemző mindennapi rutin is jelentős szereppel bír a tárgye gyűtesek spontán módon történő kialakulásában. Az előbbi kategóriához tartoznak például a falak, vagy a reprezentációs terek kompozíciói, hiszen ezeket a lakók ritkán változtatják. Az utóbbihoz pedig a használat során kialakuló minden esetleges tárgye gyűtes, amely bármilyen formát felvehet. Csíkszentdomokoson láttam élelmiszerek, gyógyszerek, kozmetikumok közé vegyülni kisebb szentképeket és tárgyakat. Ez különösen igaz idősek esetén, mivel a kor előrehaladtával egyre jobban leszűkül az életterük. Amikor már egy külön reprezentációs tér rendben tartása túl nagy feladattá válik, az állandó és pillanatnyi kompozíciók egyaránt a napközben is használt ágy köré koncentrálódnak. Továbbá szerepet játszik még a korábban említett védelmi, és társaságot jelentő funkció is. Ebben a kiszolgáltatott életkorban a legintimebb közelségbe kerülnek a szent tárgyak. Még ha valaki korábban nem is volt buzgó vallásos hívő, ugyanolyan személyétől elválaszthatatlan lesz a kedvenc rózsafüzére, mint például a szemüvege. Ez a mindennapos, intenzív használatban történő bekeveredés nem a szakralitással szembeni tiszteletlenség jele.

Véleményem szerint inkább arról lehet szó, hogy a helyiek számára a hit a mindennapi életbe mélyen integrálva van. A csíkszentdomokosiak nemcsak az ünnepnapok alkalmával gyakorolják a hitüket és nemcsak a ház legmértőbb helyein adnak ennek tárgyasult kifejezést. Az életük olyan szerves és elválaszthatatlan részét

---

⁶⁸ PÓCS 2007. 387.

⁶⁹ SZÓKE 2006. 157–158.

⁷⁰ BARNA 2003. 9–10.

képezi, hogy a mindennapi rutin kiküszöbölhetetlenül újratermeli az egyszerre szent és profán tárgye gyűtéseket. Az olyan eleve vegyes tárgyak, mint a szentképpel kombinált óra, vagy a csíksomlyói Máriás hőmérő külső szemlélő számára megbotránkoztató lehet, használóik figyelmét viszont még olyan hétköznapi szituációk közben is a szentség felé terelik, mint az idő vagy a hőmérséklet leolvasása. A profán így nem deszakralizálja a szent tárgyakat, hanem mint ahogyan Lengyel Ágnes és Limbacher Gábor megfigyelte a palócok esetében, az erős hit által szakralizálódhatnak a profán tárgyak. A legegértelműbb példa erre a rádió, amely modern elektromos készülékként eredetileg egyértelműen profán tárgy. Épp Csíkszendomokost alapul véve írt az erdélyi Mária Rádióról és hatásáról tanulmányt Fábíán Gabriella.⁷¹ Ebben láthatjuk, hogyan válik az adóval együtt a vevőkészülék a szakrális kompozíciók szerves részévé, esetenként pedig központi elemévé. Érdekes modern jelenség továbbá a szakrális tér kiterjesztése a virtuális térre. Egy középkorú csíkszendomokosi nő súlyos betegségéből való gyógyulása után egy olyan Facebook csoportot hozott létre, ahol naponta szent képeket és imákat oszt meg.

Maga a számítógép, amelyről ezt végzi eredetileg szintén tisztán profán tárgy, viszont szakrálissá válik a rajta végzett tevékenység által. A készülék szakrális szerepét egyértelműen jelzi, hogy épp egy szakrális kompozíció alatt kapott helyet. Az interneten keresztül számos látnok története vált ismertté a faluban, széles körben elterjedtek még a házilag nyomtatott vagy fénymásolt Medjugorje-i Mária üzenete, vagy a főleg a skapuláres társulatokhoz kötődő *Jézus a mi Megváltónk* kép. Ezeket gyakran társulatvezetők osztják ki, imaalkalmakon cserélhetik.

Használat és funkciók

Már a korábbi fejezetekben is tettem említést a tárgyakhoz kapcsolódó gyakorlatokról. Ezek számbavétele hasznos szempontokkal gazdagíthatja a csíkszendomokosi szakrális terekről tett megállapításaimat. Az egyes kompozíciók és hozzájuk kötődő gyakorlatok viszonylag jól elkülönülő funkciók szerint csoportosíthatók. Ezek között nem állapítható meg hierarchia, nincs a kultikus tereknek egyértelműen megállapítható elsődleges funkciója. A szent terek kialakításának módja és az itt végzett gyakorlatok esetében a legfőbb meghatározó tényező a szakrális kompozíciókat kialakító család vagy egyén saját motivációja. Kutatásom tapasztalatai alapján öt ilyen kisebb-nagyobb átfedésben lévő funkciót különítettem el, melyek a következők: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése. Ezek többnyire együttesen jelennek meg, mégis kiolvasható marad a kompozíció létrehozójának szándéka.

---

⁷¹ FÁBÍÁN 2018b.

Dekoráció és reprezentáció

Pozsony Ferenc tanulmányában a szakrális tárgyak halmozásának indokaként a divatot és nem a mély vallásosságot nevezte meg. Ez több tényezőre visszavezethető, ezek közül az egyik a földtulajdon értékének csökkenése, mely által az otthonok váltak a vagyon kifejezőivé.⁷² Iancu Laura is alapvető fontosságúnak tartja a dekorációs igényt,⁷³ Pócs Éva pedig a védelmi funkció mellett épp a reprezentációs szerepről ír a legtöbbet.⁷⁴ Egy csíkszentdomokosi férfi szavai is megerősítik mindezt: *A csóré falat nem nézheti az ember!*⁷⁵ Az otthonok szakrális jelképekkel történő ellátása egyesek számára alapvető követelmény:

*Milyennek gondolja azokat a házakat ahol egyáltalán nincsenek kint ilyenek?
Hát milyennek gondolom. Ott nincs es boldogság és nincsen semmi ilyen élménetel.*⁷⁶

Az ezeket mellőző háztartások lakóiról egy buzgó vallásos idős nő a következőképp nyilatkozott: „*Azok farizeusok!*”⁷⁷ Természetesen ennél megengedőbb állásponttal is lehet találkozni, egy hasonló korú szintén erős hitű nő szeretettel beszélt az egyik barátnőjéről, aki másképp érzett a tárgyakkal kapcsolatban:

*Megpróbálta, hogy ő is egy olyan oltárkát [hoz létre], no de nem ment. Mondom nem baj, nem szabad, akkor magadban végezzed az imádságot.*⁷⁸

Tehát az ő értékrendje szerint a hit az igazán fontos és nem a tárgyak.

Védelem és segítség

Detrichné Török Zsuzsanna moldvai csángók között végzett kutatása szerint a kultikus tárgyak esetében nem az esztétikai szempont a meghatározó, ehelyett egy praktikus-funkcionális indok, a tér megszentelése.⁷⁹ Pócs Éva ezt a védő szerepet tartja az elrendezést alakító elsődleges tényezőnek: „A szentek képmásainak mint védelmi rendszernek a szerepe még világosabb, ha e magányosan élő öregekre gondolunk, akik a hirtelen haláltól vagy az éjszakai démontámadásoktól való félelmükben sokszor fordulnak esti imáikban a képmások szentjeihez és különösen Szűz Máriához.”⁸⁰ A gyimesi házakban ezért kerülnek szentképek törvényszerűen az ágyak, ajtók, ablakok fölé, sokkal inkább védő amulettek ezek mint kultusztárgyak. Csíkszentdomokosra is többnyire érvényesek ezek a megállapítások, az ágyak fölé mindenképp kerülnek szakrális tárgyak, azonban itt az ajtók és ablakok fölé helyezés nem jellemző. A védelmi szerep egy egyedül élő idősebb nő esetében volt a

---

⁷² POZSONY 1997.

⁷³ IANCU 2013. 317., 329.

⁷⁴ PÓCS 2007.

⁷⁵ 60 éves férfi, 2018. 08. 28.

⁷⁶ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

⁷⁷ 78 éves nő, 2018. 08. 30.

⁷⁸ 78 éves nő, 2018. 08. 30.

⁷⁹ DETRICHNÉ 1990. 223–224.

⁸⁰ PÓCS 2007. 406.

legegyértelműbb. Ő egy lidércnyomásos álom után vette körbe az ágát szakrális tárgyakkal, amit konkrétan meg is fogalmazott:

Ezeket én hittel tettem ki. [...] Bizony-bizony támad az ördög és akkor én hiszek benne, hogy itt vannak. [...] Én úgy érzem, hogy ez az én szentélyem, és ők tényleg segítségemre vannak, ezért raktam ki.

A kompozícióban több Szent Mihály arkangyal és Szent Antal kép is található, hozzájuk a védelem miatt rendszeresen imádkozik. A további védelem biztosítása érdekében az ágya végénél egy palackban szenteltvizet tart, mellyel lefekvés előtt mindig behint az ágát.

*Szent Mihály arkangyal védelmez. [...] És itt a szenteltvízzel [...] én meglocsolom mikor kell a házat vele és az ágát es. Este mielőtt fekszem le az ágamat bélocsolom. Vékonyan, minden este, én nem törődöm, hogy mi lesz, nem idegeskedem magama, hogy meg tud-e támadni vagy nem.*⁸¹

A szenteltvizet tarthatják kerámia vagy műanyag szenteltvíztartóban, egyszerű vagy Lourdes-i Mária alakját formázó műanyag palackban. Valamelyest ehhez a funkcióhoz kapcsolódik az új tárgyak megáldásának gyakorlata. Ez történhet a csíksomlyói szerzetesek által, akiktől kérhető a kegytárgyboltban vásárolt portékák megáldása. Amikor erre nincs lehetőség a hívők maguk is megáldhatják a tárgyakat úgy, hogy a csíksomlyói Mária szobor lábához érintik. Egy középkorú nő arról mesélt nekem, hogy kihelyezés előtt minden új kegytárgyat megáld ezzel a módszerrel.

*Hát legyen megszentelve szenteltvízzel [...]. Általában ha olvasót, valami olyant veszek, ehívszem Csíksomlyóra, oda a Máriához, a Máriának a lábához érintem oda.*⁸²

A szenteltvíz mellett más szentelmények is védelmi funkciót látnak el. A szentelt gyertyát leginkább a különösen vészterhes időszakok alatt gyűjtják meg, a szentelt barkát, *pimpót* pedig a vihar eloszlatásáért dobják tűzbe mind a mai napig Domokoson.

A terepmunka során vizsgált tárgyak közül az egyik legrégebbi is ehhez a funkcióhoz kötődik. A legidősebb adatközlő otthonában egy őrző angyal kép volt kihelyezve. Ezt még szüleitől örökölte, akik gyermekkorában a munka miatt nem tudtak rá és testvéreire kellőképp odafigyelni, viszont úgy érezte az angyal rájuk is vigyáz.⁸³

Számos házban megtalálható a *Jézus, a mi Megváltónk* feliratú fénymásolt kép. A hátoldalán szereplő *Békefelhívás* szövege szerint „Ez a kép a mai napi[g] az egyetlen hiteles, valós Jézus Arc.” továbbá „Ez nem csodatévő kép, hanem békét sugárzó, amely ezreknek hozott lelki megnyugvást, ami magában is valós csoda.” Ezt a képet láthatjuk például a 8. képen, egy idős nő pedig az óvó-védő szerepe miatt otthonának minden helyiségébe kihelyezte. Rendkívül népszerű tárgytípus még a fluoreszkáló Fatimai Mária szobor. Egyesek talán szentségtörésként értékelnék ezt,

⁸¹ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

⁸² 64 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸³ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

a megkérdozettek számára viszont megnyugvást és biztonságérzetet ad, ha az éjszakai sötétben is rátekinhetnek.

Az otthonokon kívül is szent védelmet jelent a magukkal vitt vagy az autó visszapillantó tükrére akasztott rózsafüzér. Ennél is közelebbi védelmet szolgáltat a folyamatosan a testen viselt skapuláré, vagy skapuláré érem. A kármelita szerzetesektől eredő gyakorlat szerint a folyamatos viselése az Isten előtti állandó jelenlétet, szüntelen imádságot jelképezi. Aki életében és halálakor is a skapulárét hordja, elkerüli a kárhozatot és rövidebb időt kell a tisztító tűzben töltenie.⁸⁴ Nemcsak védelmet, hanem segítséget és szerencsét is várnak a kultusztárgyaktól. Különösen igaz ez azon szentek esetében, akik életük során hozzájuk hasonló nehézségekkel küzdöttek meg.

Megemlékezés és az elhunyttal való kommunikáció

A védelmi funkció is részben jelen van abban az esetben, amikor a szakrális kompozíció az elhunyt családtagokra való megemlékezést szolgálja. Leginkább ezeknek a családtagoknak készítenek nagyméretű portrét, melyek a szoba dekorációjában hangsúlyos ponton kapnak elhelyezést. Ez megegyezik azzal a gyakorlattal, amit Pócs Éva figyelt meg. Ekkor a kihelyezett tárgyak nem a család, hanem elsősorban a holtak túlvilági védelmét szolgálják. Lehetőséget ad az ilyen céllal létrehozott kompozíció a megemlékezésre, és az elhunyttal való kommunikációra. Egy családanya, aki két gyermekét is elvesztette a következőket mondta:

Hát ők mindig közöttünk vannak, tehát ők nem úgy távoztak el, hogy teljesen az életünkéből. Hanem így éljük meg, úgy próbáljuk megélni, hogy közöttünk vannak, csak éppen nem érzékelhetően. Néha-néha csak úgy gondolatban, hát nemcsak gondolatban, mert azért az ő segítségük elég gyakran kérjük, ezért feltétlenül a családi szentélyben a helyük. [...] Itt vannak tulajdonképpen az életünk legfontosabb személyei, vagy az életünknek az értelméi is tulajdonképpen? Csak hogy, hát őket csak így mint fénykép, vagy mint emléktárgyak tudjuk megjeleníteni. Tudjuk, hogy a túlvilágon ott vannak, vagy akár itt jelenleg is itt vannak az életünkben, de a mi korlátaink csak ideig jutnak el, így tudjuk látni őket. Lélekben tudunk kommunikálni, egyesülni, de fizikailag csak. ennyi.⁸⁵

Ahogy a szentek esetében teszik, imádságon keresztül, lélekben kommunikálnak szereteteikkel, épp úgy, mint Gyimesközéplekon.⁸⁶ Részben ezt a célt, és a veszteség okozta fájdalom enyhítését szolgálhatja az a törekvés is, hogy a képmáson keresztül szimbolikus módon bevonják az elhunytat a család életébe, például amikor a képmások közelében tartják meg az egyes családi eseményeket.

---

⁸⁴ DIÓS 2007. 167.

⁸⁵ 50 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸⁶ PÓCS 2007. 397.

Szimbolikus társaság

Nemcsak a családtagok, hanem a szentek képei is szimbolikus társaságot jelenthetnek. Erről Iancu Laura írt a magyarfalusiak esetében,⁸⁷ itt is megfigyelhető az egyedül élő idősek körében. Adatközlőim is beszámoltak arról, hogy valamelyest enyhítik számukra a magányt, élhetőbbé teszik a környezetüket.

*Mikor nem tudok elmenni a templomba akkor ott vagyok [a képeknél] és az Úr Jézus örökké velem van és [...] és segít, nagyon sokat segít. És Mária is nagyon sokat segít, ez visz engemet az imákba is. Nagyon sokat imádkozok és hiszek is.*⁸⁸

Különösen közelinek érzik magukhoz a velük azonos nevű szenteket.⁸⁹ Egy ruhaboltos nő ilyen segítő szerepről számolt be.

*Szent Erzsébet pedig, Erzsébet vagyok, őt választottam, a védőszentem. És vele különösen olyan kapcsolatom van, hogy segít a ruagyűjtésben. És jobban odafigyelek, hogy hova menjen inkább az az adomány. Hogy imába lekérem és akkor úgy vagy az a személy jó be az üzletbe, vagy megszólítom és elfogadja. Ez így működik.*⁹⁰

Egy idős nőtől megkérdeztem, hogy érezné magát, ha egy olyan házban kellene laknia, ahol nincsenek kint szentképek, azt válaszolta: Üres lenne [...] mint egy kórház.⁹¹ Ez többek között szintén a környezet emberközelibbé tételének igényét jelenti. Ugyanígy a magányt enyhítheti a rádió. Fábián Gabriella kutatása alapján kiderült milyen jelentős szerepet tölt be a helyiek életében az erdélyi Mária Rádió. A magányos időseknél gyakran egyedül ez szolgáltatja az emberi hangot, vannak akik éjjel-nappal bekapcsolva hagyják.⁹²

Templom helyettesítése

Az idősek, betegek, mozgásukban korlátozottak esetleg nem tudnak önállóan eljárni a falu templomába. Ezért a templom pótlása is lehet egy olyan funkció, amelyet ezek a szakrális kompozíciók elláthatnak. A legtöbb esetben ez az imavégzés helye, ennek tárgyiasult jelei az imaszövegekkel ellátott képek, imakönyvek, imafüzetek. Iancu Laura az imafüzetek, rózsafüzér titkok templomi liturgiát helyettesítő szerepéről írt: „Különösen az idősek körében elterjedt hit, hogy a rózsafüzér a »legfontosabb imádság«, ami a mozgáskorlátozottak számára a misével egyenértékű vallásos cselekménynek számít.”⁹³

Nemcsak a nyomtatott, hanem egyéb médiumok is szolgálhatnak pótlékként, így például a rádió. A 24 órán keresztül egyházi műsort szolgáltató Mária Rádió

⁸⁷ IANCU 2013. 327.

⁸⁸ 64 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸⁹ 68 éves nő, 2018. 08. 27.; 56 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹⁰ 51 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹¹ 80 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹² FÁBIÁN 2018b. 8–10.

⁹³ IANCU 2013. 265.

rendkívül népszerű Csíkszentdomokoson, sokan hallgatják, szépnek és tartalmasnak ítélik. Vannak, akik ennek az adónak a hallgatására külön készüléket tartanak fenn, ebben az esetben Mária Rádiónak nevezik magát a készüléket, nemcsak az adót. Sokaknál folyamatosan szól, éjszaka is lehalkítva vagy egy kisebb készüléket a párna mellé helyezve. Az egész napot szervezheti: reggel az itt közvetített egyházi énekekre ébrednek, napközben és éjjel a közvetítéssel közösen mondanak imát. Ilyenkor bekerülhet a ház legfőbb szakrális kompozíciójának központjába. Számukra a Mária Rádió a körülötte elhelyezett kultusztárgyakkal válik a templom pótlékává, a helyi liturgiát pedig az éppen aktuális élő közvetítés helyettesíti.⁹⁴

Nem nevezném külön funkciónak, inkább csak érdekes példa a következő. A korábban említett ruhaboltos nő az üzlete bejárata mellett kisebb szakrális teret alakított ki. Néhány kisméretű szentképből állított össze kompozíciót, melyhez az idősek számára kis széket helyezett el. Itt lehetőségük van pár percre leülni pihenni, beszélgetni. Egy palacknyi szenteltvizet is kéznél tart, hogy a látogatók fájós tagjait bekeneghesse vele.

Összegzés

A Csíkszentdomokoson végzett egy hétnyi kutatómunka során egy buzgó vallásos közösség képe rajzolódott ki előttem. Az otthonok szakrális tárgy együtteseinek vizsgálata során kevésbé tűnt meghatározónak a Gunda Béla és K. Csilléry Klára által leírt kultikus-profán tértagolási hagyomány. Szinte teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy a mai csíkszentdomokosi otthonokra nem jellemző a szent és profán tér vagy tárgyak elkülönítése. Ehelyett a szakrális és profán tárgyak különböző tárgyegyütteseket, kompozíciókat alkotnak. A hagyomány meghatározó szerepének megszűnése után más elvek, törvényszerűségek mentén jönnek létre ezek, fontos azonban kiemelni, hogy nem kizárólag a reprezentációs célokat szolgáló terekbe kerültek. Ugyan gyakran találkozhatunk itt gondosan kialakított kompozíciókkal, azonban a tisztaszoba célja a reprezentáció és az emlékek őrzése, az élő kultuszok tárgyai a mindennapokban használt terekben kapnak helyet. Így nemcsak kiemelt, vagy tisztelt helyeken találkozhatunk szakrális tárgyakkal, ugyanúgy felfedezhetjük őket a hűtők, vagy a mikrohullámú sütők tetején, a konyhapult fölötti polcokon, telezsúfolt kredencekben.

A családi fényképek és a különböző identitásjelzők szinte törvényszerűen vegyülnek a szakrális tárgyak közé. Egy egymás mellé halmozó tendencia jellemző, ahol a régebbi, esetleg divatjamúlt tárgyak sem kerülnek ki a kompozíciókból, legfeljebb átengedik a fő helyet az újabbak számára, amely magatartás a megőrzésnek kedvez. A tárgyak értelmezése és elrendezése is szorosan személyhez kötött. Nagyban függ az egyén motivációjától és ízlésétől milyen kompozíciókat hoz létre, másrészt a rá jellemző mindennapi rutin is jelentős szereppel bír a tárgyegyüttesek spontán módon történő kialakulásában. Mindennaposak az élelmiszerek, gyógyszerek, kozmetikumok közé vegyült kisebb szentképek és

---

⁹⁴ FÁBIÁN 2018b. 10–12.

tárgyak. Különösen az idősek esetén, mivel a kor előrehaladtával egyre jobban leszűkül az életterük, ilyenkor az állandó és pillanatnyi kompozíciók egyaránt a napközben is használt ágy köré koncentrálnak. A mindennapos, intenzív használatban történő bekeveredés nem a szakralitással szembeni tiszteletlenség jele. A vallásosság az életük olyan szerves és elválaszthatatlan részét képezi, hogy a mindennapi rutin kiküszöbölhetetlenül újratermeli az egyszerre szent és profán tárgyegyütteseket. A profán így nem deszakralizálja a szent tárgyakat, hanem az erős hit által szakralizálódhatnak a profán tárgyak akár a rádió és a számítógép is.

Az egyes kompozíciók és hozzájuk kötődő gyakorlatok viszonylag jól elkülönülő funkciók szerint csoportosíthatók. A szent terek kialakításának módja és az itt végzett gyakorlatok esetében a legfőbb meghatározó tényező a szakrális kompozíciókat kialakító család vagy egyén saját motivációja. Kutatásom tapasztalatai alapján öt ilyen funkciót különítettem el: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése.

A csíkszentdomokosi otthonok szakrális kompozíciói ugyan nem szigorú szabályszerűségeket követve jönnek létre, viszont minden esetlegességük ellenére egyértelműen tükrözik a helyiek hitét. Nemcsak az idősek, hanem a fiatalabb generációk is mélyen vallásosak. Mindenképp érdemes lesz figyelemmel kísérni milyen tárgyegyütteseket hoznak létre az újabb kultuszok, stílusirányzatok vagy technológiai eszközök megjelenése után.

Irodalom

BALÁZS Lajos (szerk.)

2006 *Csíkszentdomokos*. Csíkszentdomokos: Márton Áron Humanitárius Egyesület Csíkszentdomokosért – Hargita Megye Tanácsa.

BARNA Gábor

2003 *Egy szent raktár*. Tárgyak, szimbólumok, kommunikáció. Szeged: Néprajzi Tanszék.

2015 A szakrális környezet tárgyai Kunszentmártonban. In Barna Gábor – Hegedűs Krisztián – Pusztai Gabriella (szerk.): *Tanulmányok a 18–20. századi Kunszentmárton vallási életéről*. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 163–169.

BARTHA Elek

1984 *Házkultusz*. A ház a magyar folklórban. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék.

BÁRTH János

2006 *Jézus dicsértessék!* A székelysorsági hegyi tanyak népének vallási hagyományai. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeum Szervezete.

DETRICHNÉ TÖRÖK Zsuzsanna

1990 Kultúra és szakralitás a moldvai csángóknál. *Szociológia III–IV.* 223–236.

DIÓS István

2007 Skapuláré. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XII.* Budapest: Szent István Társulat, 167.

FÁBIÁN Gabriella

1996 Az új engesztelő mozgalom elterjedése Csíkszentdomokoson. In Küllös Imola (szerk.): *Ökumenikus tanulmányok – Vallási néprajz VIII.* Debrecen: Református Doktoranduszok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciója, 305–316.

2005 A nők Csíkszentdomokos vallásos kisközösségeiben. In Gulyás Judit – Tóth Arnold (szerk.): *Mindenek Gyűjtemény II.* Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapjára. Budapest: ELTE BTK Folklore Tanszék, 409–419.

2018a *A Csíki-medence vallási néprajza*. (szemináriumi jegyzet)

2018b *Az erdélyi Mária rádió és hatása a székelysorsági római katolikus egyéni és közösségi imagyakorlatra*. (megjelenés alatt)

GUNDA Béla

1961 A társadalmi szervezet, a kultusz és a magyar parasztszoba térbeosztása. *A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei XVII.* 375–388.

HOFER Tamás

1983 A tárgyak elméletéhez. Felszerelések és tárgygyűjtések néprajzi elemzése. *Népi kultúra – népi társadalom XIII.* 39–64.

IANCU Laura

2007 A fotográfia változó hagyománya a moldvai Magyarfaluban. In Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 411–421.

- 2013 *Vallás Magyarfaluban*. Budapest: L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék.
- JUHÁSZ Antal
1997 Lakóház. In Balassa Iván (szerk.): *Magyar Néprajz. Anyagi kultúra III*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 139–192.
- K. CSILLÉRY Klára
1981 Szentsarok. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon IV*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 669–671.
- KUZMÁNYI István
2018 Az Isteni Irgalmasság kegyképének ismeretlen története.
<https://www.magyarKurir.hu/hirek/az-isteni-irgalmassag-kegykepenek-ismeretlen-tortenete> hozzáférés: 2019. 01. 01.; nyomtatott változat: *Új Ember* 2018. április 1–8. ünnepi szám.
- LENGYEL Ágnes – LIMBACHER Gábor
1997 *A Szent és a Profán. Népi vallásosság a Palócföldön*. Balassagyarmat: Nógrádmegyei Múzeumok Igazgatósága és a szerző.
- MISLOVICS Andrea
2006 Szentképek a hajdúdorogi görög katolikus családoknál. In Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 200–210.
- PÓCS Éva
2001 Az asztal és a tűzhely – avagy hol van a szentsarok? In Hála József – Szarvas Zsuzsa – Szilágyi Miklós (szerk.): *Számadó*. Tanulmányok Paládi-Kovács Attila tiszteletére. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézete, 375–388.
2007 Kultusz, emlékezet, dekoráció. A házbelső díszítése Gyimesközélpokon. In Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 382–410.
- POZSONY Ferenc
1997 Egy moldvai csángó család vallásos tárgyai. *Krizsa János Néprajzi Társaság Évkönyve V*.
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_05/index.htm hozzáférés: 2018. 12. 24. 18:05.
- SZÉKELY László
[1995] *Csíki ábítat*. A csíki székelyek vallási néprajza. Budapest: Szent István Társulat.
- SZŐKE Anna
2006 Írott és képi azonosítók. A képkultusz szerepe a Versec környéki magyarság fennmaradásában. In Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 146–159.

Függelék

Tárgyleltárak

Összefoglaló áttekintés az adatközlőknél számba vett tárgyakról

Összes tétel: 580

Szagrális jellegű tétel: 432

Profán tétel: 148

Szagrális jellegű kép: 173

Profán fotó: 88

Tárgytípusok szerint

Mária ábrázolás vagy kegyhelyéhez köthető tárgyak: 99

    Csíksomlyói: 25

    Medjugorje-i: 14

    Lourdes-i: 11

    Rosa Mystica: 3

    Fatimai: 4

Jézus ábrázolás: 61

Szobor: 35

Rózsafüzér: 33

Feszület: 25

Biblia, imakönyv, imafüzet: 18

Gyertya: 18

Naptár (Római Katolikus Falinaptár vagy Mária Rádió Naptár): 12

Szent Antal ábrázolás: 10

Márton Áron ábrázolás: 10

Rózsafüzér titok kártyák: 7

Pápák képei: 6

I. adatközlő: 64 éves nő, egyedül él.

Ház: '70-es években épült szocialista típusház

Szagrális tételek: 28, *Profán tételek*: 23

Lakókönyha

Polcon

- Rózsafüzér (Medjugorje)
- Rózsafüzér (fluoreszkáló)
- *Elhunyt családtag fotója*
- *Elhunyt családtag fotója*
- *Unoka fotója*
- *Unoka fotója*
- *Rádió*
- Mária Szíve dísz

- Mária Szíve szenteltvíztartó
- Keresztre feszített Jézus kép
- Isteni Irgalmasság kép (hátluján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Medjugorje-i Mária kép
- Szent Antal kép
- Kis feszület (fluoreszkáló)
- Feszületkép
- Csíksomlyói Mária terítő
- Kis angyalka szobor
- Kis angyalka szobor
- Római Katolikus Falinaptár

Éjjeliszekrényen

- Jézus Szíve szobor
- Mária Szíve szobor
- Csíksomlyói Mária kép imával
- Rózsafüzér (fluoreszkáló)
- Pio atya gyertya
- *Művirágok*
- *Elhunyt családtag fotója*

Ágy fölött

- *Családi fotó (14 db)*
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Feszület
- Szűz Mária kép
- Utolsó vacsora kép

TV tetején

- Fatimai Mária fluoreszkáló szobor
- Medjugorje-i Mária dísz
- Szűz Mária dísz
- *Családi fotó*

Falon

- *Naptár*
- Feszület

II. adatközlő: 87 éves nő, társulatvezető, fiával él.

Ház: több mint 60 éves kétsoros ház

Szagrális tételek: 49, *Profán tételek*: 40

Lakókonyha

Falon

- Csíksomlyói Mária kép imával
- Lisieux-i kis Szent Teréz üvegkép (búcsúemlék)
- Jézus a jó pásztor
- Prágai kis Jézus üvegkép (búcsúemlék)
- Szent Antal üvegkép (búcsúemlék)
- *Családi fotó (5 db)*
- *Karóra alakú falióra*
- Utolsó vacsora falikép
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Római Katolikus Falinaptár

Konyhakredenc

- *Családi fotó (20-25 db)*
- *Gyógyszerek*
- *Vitaminok*
- *Illóolajok*
- *Kenőcsök*
- Húsvéti tojások
- Rózsafüzér (4-5 db)
- Szent Antal kép
- Szent Antal kép
- Szent Család szentkép
- Medjugorje-i Mária kép
- Szűz Mária szentkép
- Isteni Irgalmasság kép (hátlján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Csíksomlyói Mária kép
- Szent László szentkép
- *Varróeszközök*

Számos imakönyv, imafüzet, nyomtatott ima

Ágysarok

- Fatimai Mária szobor dobozban
- Rózsafüzér
- Rosa Mystica Mária szobor
- Rózsafüzér (fluoreszkálós)
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Lourdes-i Mária szobrocska
- Kis angyalka szobor
- *Rádió (3 db)*
- Gyertyák
- *Modem*
- *Okostelefon*
- *TV*

Feltekerve faliképek

- Szent Család
- II. János Pál pápa

Konyhaasztal

- Gyertya
- Szent Imre szentkép

Tisztaszoba

- Jézus Szíve kép (régi nagy)
- Mária Szíve kép (régi nagy)
- Jézus Szíve kép (kicsi)
- Mária Szíve kép (kicsi)
- Őrző angyal kép
- Mária kis Jézussal kép
- Szent család kép
- Jézus a vándor kép
- Mária kisgyermekkel kép
- Ádám és Éva a Paradicsomban kép
- Jézus az Olajfák hegyén kép

III. adatközlő: 50 éves nő, családanya, 8 gyermekkel.
Ház: felújított, kétszobos bővített, tetőtérrel ellátott ház.
Szakrális tételek: 37, *Profán tételek*: 14

Szoba

Schönstatt mozgalom szerint berendezett családi szentély

- Biblia
- Imakönyvek, füzetek (kb. 10 db)
- Jézus a mi Megváltónk kép
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Nagy feszület
- Kis szent család szobor
- Kis angyal szobor (4 db)
- Lourdes-i Mária szobor
- Csíksomlyói Mária kép
- Gyertya
- Gyertya
- *Elhunyt gyermek fotója*
- *Elhunyt gyermek fotója*
- Kis imalap/matricea vallási rendezvényről
- Kis imalap/matricea vallási rendezvényről
- Medjugorje-i Mária dísz
- Medjugorje-i Mária dísz
- Kraljica Mira (Mária)
- Ima a Csíksomlyói Máriához
- Barka vázában
- *Textil virágok*
- Márton Áron kép

Konyha

Falon

- *Karóra alakú falióra*
- *Fakanál, szőttes*
- Csíksomlyói búcsús kitűzők
- *Magyar zászló*
- *Magyar zászló*
- *Székegy zászló*
- *Kokárda*
- *Kokárda*
- *Kokárda*
- *Magyar címeres kitűző*
- *Magyar címeres kitűző*

Konyhakredenc

- Márton Áron kép
  - Tövissel koronázott Krisztus arc
  - *Elhunyt gyermek fotója*
  - Kis szentkép fohással
-

IV. adatközlő: 68 éves nő, egyedül él.

Ház: '50-es években épült parasztház, egyedül a tornácot záró harmadik szobát lakja

Szakraális tételek: 30, *Profán tételek*: 8

Lakókonyha

Ágysarok

- A csíkszentdomokosi templom képe
- Pio atya kép
- Márton Áron kép (4 db)
- Jézus Szíve kép
- Mária kép
- Szent Mihály kép
- Szent Mihály kép
- Havasi gyopáros, mohás kompozíció
- Dobozban nyaklánc feszülettel
- Kis szentkép fohással
- Mária Szíve kép
- Mária kép
- Mária kép
- Újságból, naptárból kivágott limai Szent Róza
- Újságból, naptárból kivágott limai Szent Róza
- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Nagyméretű Jézus arckép
- Gyertya
- Gyertya
- Nagyméretű képváltós Jézus kép: Jézus a jó pásztor - Jézus a feszületen
- *Rádió*
- *Rádió*
- Imádság Szent Rafael arkangyal közbenjárásáért, kép
- *Plüssállat*
- Isteni Irgalmasság kép (hátlján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)

Ágy másik végénél

- Műanyag palackban szenteltvíz
- Imakönyvek, imafüzetek
- *Mobiltelefon*
- *Szemüveg*
- Római Katolikus Falinaptár
- *Varródoboz*
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

Szekrény tetetjén

- Medjugorje-i Mária kép (kézzel ráírva *Ember az élet szép! Bármit hoz a sors el ne felejtis élni!*)
-

V. adatközlő: 71 éves nő, korábban otthonában Charbel-imaházat működtetett.

Ház: '70-es években épült ház, nagy bővítésekkel

Szagrális tételek: 37, *Profán tételek*: 8

Konyha

Étkező asztal fölött

- Jézus a mi Megváltónk kép
- Színes Jézus arckép „Ezt vállalta értünk”
- Medjugorje-i Mária kép
- Feszület
- *Szárított rózsza*
- *Szárított rózsza*
- *Házassági fotó*
- Kézzel festett házi áldás

Asztalon

- Feszület
- Családi kép

Ablakpárkányon

- Jézus fej szobor
- Jézus Szíve kiskép
- Mária Szíve kiskép
- Gyertya (4 db)
- Keresztet vivő Jézus szoborról fotó
- *Szedett virágok*
- *Cserepes növények*

Ablak előtt kis asztalon

- Sok imafüzet, imakönyv
- Rózsafüzér titok kártyák

Egy folyosón (korábbi Charbel-imaház oltára)

- Kis házioltár, növényel befuttatva
- Szív alakú kovácsolt vas keret
- Rosa Mystica szobor
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Skapuláré
- Gyertya (3 db)
- *Szedett virágok*
- *Cserepes növények*

Alsó elfüggönyözött polcán

- Régi imafüzetek, képek, lapok (gyűjtőhely, nem dob ki semmit.)

Hálószoza

- Szent Család falikép
  - Feszület
  - Feszület
  - Rózsafüzér
  - Rózsafüzér
  - Szent László szentkép
  - II. János Pál pápa kép
  - Isteni Irgalmasság kép (hátluján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
  - Szent Imre kép
  - Medjugorje-i Mária kép
-

VI. adatközlő: 75 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, kibővített parasztház, hátsó szobái viszonylag érintetlenek

Szagrális tételek: 36, *Profán tételek*: 13

Hátsó lakókonyha

Ágy fölötti sarokpolcon

- Jézus a keresztfán kép
- Szentkép az oltári szentséggel
- Dürer imádkozó kezek kép
- Jézus a jó pásztor

- Rosa Mystica kép
- Színes Jézus arckép „Ezt vállalta értünk”
- Jézus Szíve kiskép
- Szent Család kis Jézussal szentkép
- Imafüzet, borítóján Szűz Mária
- *Kézkrém*
- *Szemüvegek*
- *Gyógyszerek*
- *Óra*
- Mécses
- *Családtag fotója*
- Elsőáldozási emlékkép

Asztal fölötti sarokpolcon

- Imakönyvek
- *Rádió*
- *Családi fotók*
- *Emléklap*
- Mária Rádiós naptár
- Csíksomlyói fém Mária plakett
- Márton Áron dombormű

Menye VII. adatközlő: 55 éves nő.

Hátsó hálószoba

- Csíksomlyói Mária dísz
- Régi kopott gipsz Szent Antal szobor
- Régi kopott Mária gipszszobor
- Mária szobor
- Csíksomlyói Mária dombormű
- *Házassági fotó*
- Szent Antal kép

Polcon

- *Krémek*
- *Rádió*
- *Családi fotó*
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

- Szentkép kis imaszöveggel
- Imakönyvek
- Rózsafüzér titok kártyák
- *Karóra alakú falióra*
- Jézus Szíve kép
- Mária a kis Jézussal, bárányokkal és angyalokkal hálószobakép
- Betlehemi jelenetes kép
- Rózsafüzér

Kredencen

- II. János Pál pápa szentkép
- Szent Kamill szentkép
- Szent Család kép
- Szent Család kép
- Rózsafüzér

VIII. adatközlő: 57 éves nő

IX adatközlő: a VIII. adatközlő férje, 60 éves férfi

X. adatközlő: a VIII. adatközlő anyósa, 80 éves nő.

Ház: felújított, bővített ház

Szakrális tételek: 27, *Profán tételek*: 10

Konyha

- *Dupla szőv alakú óra*, egyik felében Mária kép
- Kerámia házi áldás
- Két csiksomlyói búcsús kitűző
- Barka

Konyhakredenc

- Kicsi Lourdes-i Mária szobor
- Márton Áron emlékünnepe meghívó
- *Családi fotó*
- *Családi fotó*

Mikrohullámú sütőn

- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Szent Antal dombormű
- Fatimai Mária szobor (fluoreszkáló)
- Rózsafüzér

Hűtőn

- *Születési értesítő*
- *Családi fotó*
- Szent Család hűtőmágnes
- Mária kis Jézussal hűtőmágnes
- Betlehemi jelenet hűtőmágnes
- *Szűzenir hűtőmágnes*
- *Szűzenir hűtőmágnes*

Varrósarokban

- Lisieux-i kis Szent Teréz
- Betlehemi Szent Család hálósobakép
- Jézus Szíve szentkép
- Rózsafüzér titok kártya
- Csíksomlyói emléklap
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

Hálószo

- Mária kis Jézussal angyalokkal, bárányokkal hálósobakép
- Lourdes-i Mária alakú szenteltvíztartó palack
- *Házassági fotó*
- Lourdes-i Mária szentkép
- Sárlos Boldogasszony szentkép
- Ferenc pápa képe
- Oltáriszentség szentkép
- Házzszentelés Szent Ferenc imája

XI. adatközlő: 81 éves nő, családjával él.

Ház: új építésű vagy felújított ház

Szakraális tételek: 19, *Profán tételek*: 11

Lakókonyha

Ágy fölött

- *Családi fotó (7 db)*
- *Fali óra*
- Jézus Szíve hálósobakép
- *Családi fotó*

- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Csíksomlyói nyakba akasztható kiskép
- Csíksomlyói kitűző
- Csíksomlyói kitűző
- Rózsafüzér
- Szűz Mária kis szentkép
- *Hőmérő*

Hűtőn

- Házi áldás mágnes
- Csíksomlyói Mária mágnes
- Szent László mágnes (2017 Szent László év)

Falon

- Római Katolikus Falinaptár

Konyhakredenc

- Házi áldás
- Kis Szent Antal gipsz szobor
- Mária gipsz szobor (búcsúemlék)
- Mária gipsz szobor (búcsúemlék)
- Pütkösdi Mária kiállítás prospektus

XII. adatközlő: 51 éves nő, családjával él.

Ház: felújított vagy új építésű ház, első szobája üzlethelyiség

Szakraális tételek: 21 *Profán tételek*: 7

Üzlethelyiség

Pult mellett, mögött a sarokban

- *Rádió*
- *Iratok*
- *Elsősegélydoboz*
- *Irodaszerek*
- Szentkép fohással

- Szent László szentkép
- Oltáriszentséges szentkép
- Medjugorje-i Mária kiskép
- *Táncsoport fotók*
- *Házassági fotó*
- Medjugorje-i szenteltvíztartó
- Szenteltvíz műanyag palackban

Konyha-nappali

- Lisieux-i kis szent Teréz kép
- *Családi fotó*
- Szent Erzsébet szentkép
- Lourdes-i Mária szentkép
- Szent Ferenc kép
- Stigmás kéz kép
- Jézus az Olajfák hegyén szentkép
- Sárkányölő Szent György szentkép
- Szent Mihály arkangyal szentkép
- Medjugorje-i Mária szentkép
- Trojka ikon
- Rózsafüzér titok kártya
- Rózsafüzér titok kártya
- Pio atya kép
- Igés kártya

Falon

- Feszület
- Medjugorje-i Mária üzenete 2017 augusztus

XIII. adatközlő: 77 éves nő, egyedül él.

Ház: '70-es években épült szocialista típusú ház

Szakrális tételek: 50, *Profán tételek*: 10

Lakókonyha

Asztal

- *Gyógyszerek*
- Gyertya
- Csíksomlyói Máriás asztali *bőmérő*
- *Váza, virág*

Kredenc

- *Kötegyeni családi fotó*
- Angyalos gyertyatartó
- Lourdes-i Mária szentkép
- Lourdes-i barlangos világítós Mária dísz tárgy
- *Mobiltelefon*
- *Családi fotók*
- I. Ferenc Pápa fotó
- Fénymásolt Mária kép, mellette hosszú Mária imával
- Mária Szíve szentkép
- Kis Jézus töviskoszorúval szobrocska
- Csíksomlyói Mária kép
- Mária szobor
- Mária szobor
- Oltáriszentség szentkép
- Skapuláré
- Skapuláré
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- *Kis Mikulás dísz*
- Lourdes-i Mária szenteltvizes pet palack
- Kraljica Mira (Medjugorje) Mária szobor dobozban
- Jézus a mi Megváltónk kép

Ágy körül

- Szent Család hálószobakép
- Utolsó vacsora dombormű
- Márton Áron plakett
- Mária kép
- *Házassági fotó*
- Szent Antal szentkép
- Fénymásolt modern Mária rajz
- *Házassági fotók*
- Isteni Irgalmasság kép (hátlján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Nagy feszület

Pult az ágy végénél

- Imakönyvek
- *Étel alapanyagok*
- *Mikrohullámú sütő*

Falon

- „Jókívánság” című ima fatáblán
- Mária a gyermekkel kis kép fából

Első szoba

- Mária kis Jézussal, báránnyal hálósobakép
- Mária kis Jézussal fák alatt
- Feszület
- Kis Mária szobor
- Jézus Szíve kép
- Márton Áron kép
- Villogós Jézus a jó pásztor kép
- *Családi fotók*
- Márton Áron szentkép
- Márton Áron szentkép
- Isteni Irgalmasság kép (hátlján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Első misei emlékkép
- Csíksomlyói Mária kép

Kredenc

- Jézus a mi Megváltónk kép
- II. János Pál pápa kép
- Szent Mihály arkangyal szentkép

Második szoba

- Mária kis Jézussal textil falikép
- Mária Szíve hálósobakép
- Feszület

TV alatt

- Mária kép
- Jézus a mi Megváltónk kép

Nyakában hordja

- Lisieux-i kis Szent Teréz képes rózsafüzér

XIV. adatközlő: 78 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, bővített ház

Szagrális tételek: 57, *Profán tételek*: 2

Hátsó szoba, tisztaszoba

Kredenc

- Isteni kegyelem kegyképe
- Jézus szentkép
- Ifjúság éve szentkép 2018
- Mária gyermekkel szentkép
- Szentkép fohással
- Márton Áron szentkép
- Templom fotó
- Templom fotó
- Keretben keresztút 14 stációját ábrázoló 14 kis szentkép
- Mária gyermekkel (Botticelli) kép
- Angyalka szentkép
- Szent Imre szentkép
- Angyalka kép
- Jézus szentkép
- Trojka ikon
- Egyéb szentkép
- Első misés emlékkép
- Szentkép egy szárnyasoltárról
- Szent Mihály arkangyal szentkép
- Óra
- Gyertyák

Falon

- Mária Szíve kép
- Mária a gyermekkel kép
- Sárkányölő Szent György kép
- Avilla-i Szent Teréz
- Szentháromság kép
- Jézus Szíve kép
- Lourdes-i Mária Bernadettel kép
- Mária rózsafüzér királynéja
- *Családi fotók*
- Szent Mihály arkangyal kép
- Csíksomlyói Mária kép
- Mária a gyermekkel dombormű
- Plakett a csíksomlyói templomról
- Házi áldás
- Mária Rádiós naptár

- *Rádió*
- Katolikus falinaptár
- Piros kereszt
- Kék rózsafüzér
- Csíksomlyói kis zászló kitűzővel

Ablakpárkányon

- Feszület
- Szent Antal szobor
- Rózsafüzér
- Lourdes-i fluoreszkáló Mária szobor
- Mécses
- Kicsi fém Mária kép
- Kicsi fém Jézus kép
- Skapuláré

XV. adatközlő: 88 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, bővített ház.

Szagrális tételek: 14, *Profán tételek*: 2

Újabb építésű rész, alagsori lakókonyha

Ágy körül

- Szentcsalád hálósobakép
- Mária Rádiós naptár
- Aranykeretes óra, holografikus Utolsó vacsora szentkép
- *Rádió*
- Csíksomlyói képeslap

Kredencben

- Rózsaszín feszület
- Mária Szíve szobrocska
- *Cica figura*
- Csíksomlyói Mária kép
- Rózsafüzér titok kártya
- Idősek napja emléklap

Falon

- Régi őrző angyal kép

XVI. adatközlő: 63 éves nő, férje XVII. adatközlő: 70 éves férfi.
Szakrális tételek: 13, *Profán tételek*: 1

Ház régi építésű része

Konyha-nappali

- Régi gyermek Jézus kép
- Világító fészület
- Zarándok naptár
- Mária koronázása kép
- Szent Család hálósobakép
- Fészület
- Rózsafüzér
- *Régi családi fotó*
- Csíksomlyói Mária kép

Szoba

- Mária gyermekkel galambokkal hálósobakép
- Csíkszentdomokosi templom festmény
- Régi Jézus a jó pásztor kép

XVIII. adatközlő: 66 éves nő, családjával él.

Ház: modern építésű ház.

Szakrális tételek: 14

Szoba, könyvespolc mögött

- Fészület
- Sok vallásos könyv
- Fészület
- Fészület domborművön
- Jézus portré szobor
- Fatimai Mária szobor
- Dürer kéz dombormű/plakett
- Fém Mária szobor
- Rózsafüzér titok kártyák
- Nagyméretű rózsafüzér
- Szent Kamill kép
- Szent Kamill szobor fémből